Archetype

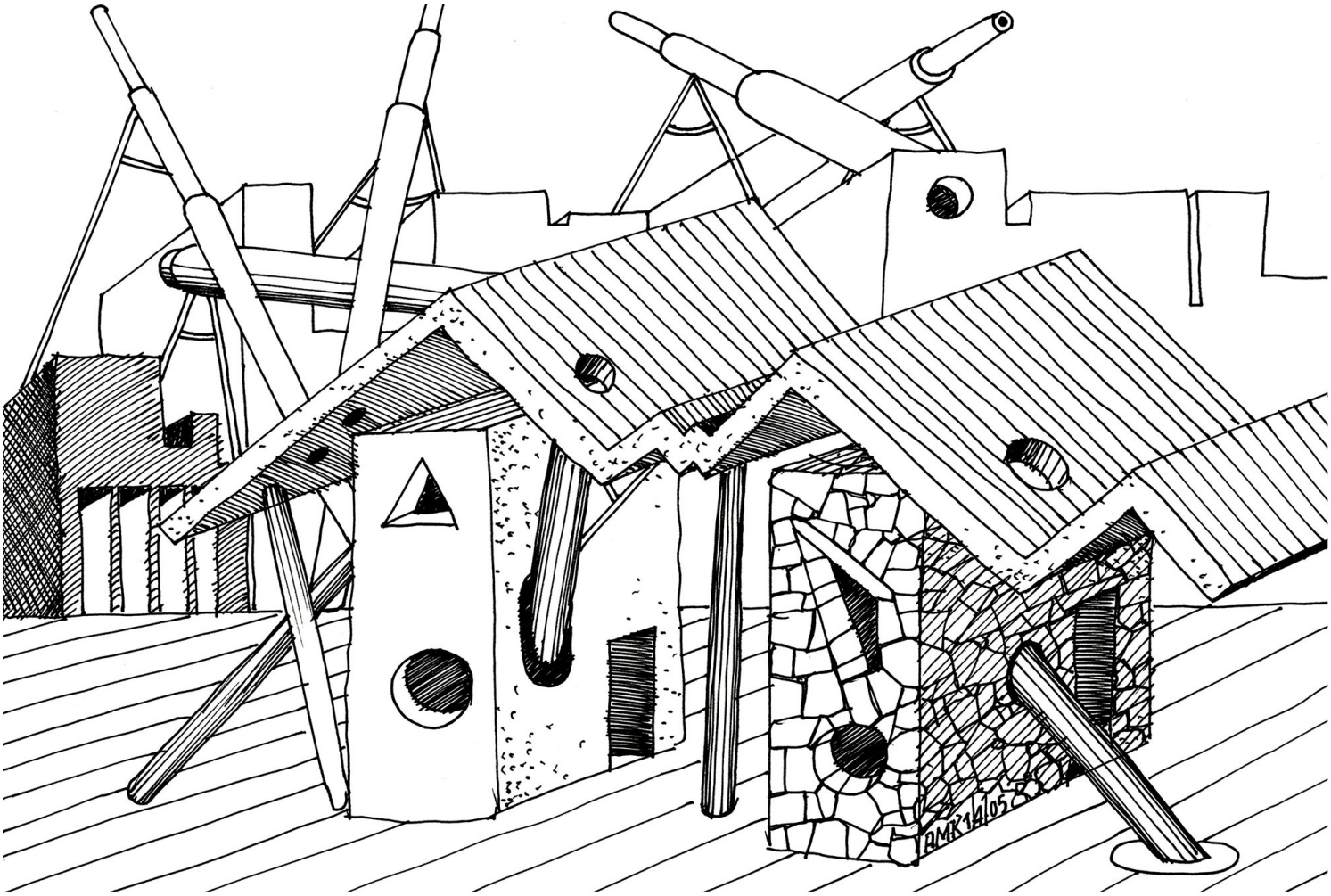

Αλλαγές στο τοπίο της αρχιτεκτονικής

Αναστάσιος Κωτσιόπουλος - 09/05/2019

Ένας χρόνος Archetype. Η αρχιτεκτονική και τα media σήμερα στην Ελλάδα

Μέχρι πριν από περίπου 30 χρόνια, οι αρχιτέκτονες σχεδίαζαν με έναν συγκεκριμένο τρόπο. Μπορεί να μεταβάλλονταν οι στυλιστικές επιλογές, τα διαθέσιμα υλικά και οι τεχνικές, αλλά παρέμεναν το σχεδιαστήριο, ο παραλληλογράφος, το διαφανές χαρτί, τα πενάκια παντός είδους, το ξυραφάκι και, βεβαίως, η ικανότητα του ανθρώπινου χεριού να αναπαριστά και να προδιαγράφει τις ποιότητες του σχεδιαζόμενου χώρου. Παρέμενε επίσης η έντυπη πληροφόρηση από τα εντόπια και διεθνή περιοδικά, για όσους είχαν πρόσβαση σε αυτά, καθώς και η σημαντική χρονική απόσταση από την ολοκλήρωση ενός έργου μέχρι τη δημοσίευσή του.

Όσοι ζήσαμε αυτή την εποχή, αιφνιδιαστήκαμε, λίγο πριν από το 1990, από τις ικανότητες κάποιων μηχανών

που μπορούσαν να αντικαταστήσουν τα λετρασέτ και τα ράστερ, να σχεδιάζουν με ακρίβεια τους κανάβους και να κάνουν ευκολότερη τη σχεδίαση που πάντως εξακολουθούσε να στηρίζεται στο λεγόμενο «σκεπτόμενο χέρι»[1] του αρχιτέκτονα. Πολύ περισσότερο αιφνιδιαστήκαμε λίγο αργότερα από την ολοκληρωτική διείσδυση της μηχανής στη σχεδίαση και, κυρίως, από την αναπαραστατική ικανότητά της. Αιφνιδιαστήκαμε επίσης από τη διάδοση και τις δυνατότητες του διαδικτύου και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης που, είτε το θέλαμε είτε όχι, μας οδήγησαν στην άμεση πληροφόρηση για τα παγκοσμίως αρχιτεκτονικά τεκταινόμενα. Δεν έγινε βεβαίως από τη μια μέρα στην άλλη. Η αλλαγή, όμως, ήταν παραπάνω από αισθητή, αν αναλογιστεί κανείς το μεγάλο χρονικό διάστημα που μεσολαβεί από την αρχική σύλληψη μέχρι την ολοκλήρωση ενός αρχιτεκτονικού έργου μέσου μεγέθους. Δεν λείπουν οι εμπειρίες από μελέτες και έργα αυτής της μεταβατικής περιόδου, που ξεκίνησαν στον αναλογικό κόσμο και ολοκληρώθηκαν στον ψηφιακό.

Όλα μοιάζουν να έχουν σήμερα σταθεροποιηθεί στη νέα συνθήκη. Όπως είναι φυσικό, και χωρίς να μας ενοχλεί ιδιαίτερα, έχουμε σταδιακά απολέσει την έννοια του πρωτότυπου σχεδίου, με εξαίρεση, βεβαίως, τις ασκήσεις γύρω από την κεντρική ιδέα ή τα σκίτσα, που οι παλαιότεροι από εμάς αρέσκονται να διατηρούν στο αρχείο τους για να θυμούνται τις χαρισματικές δυνατότητες του χεριού τους.

Πιο σοβαρό είναι το γεγονός ότι το αιωρούμενο πλήθος των διαθέσιμων εικόνων της παγκόσμιας αρχιτεκτονικής παραγωγής, μας οδηγεί ολοταχώς προς το να απολέσουμε και τη δυνατότητα παραγωγής πρωτότυπων ιδεών. Πλέον, όλα είναι δυνατά και όλα συμβαίνουν τώρα, σχεδόν αυτή τη στιγμή. Βεβαίως, στην πραγματικότητα γινόμαστε υποτελείς σε οργανωμένους ή, ακόμη, και τυχαίους μηχανισμούς επιλογής των κανόνων του παιχνιδιού. Σε ένα κατ' επίφαση καθεστώς άμεσης αρχιτεκτονικής δημοκρατίας, η δρώσα αρχιτεκτονική -αλλά και ο περί αυτής λόγος-, προβάλλοντας κυρίως την εικόνα, φαίνεται όλο και περισσότερο να υποκύπτουν σε διαδικασίες προβολής και εγκατάστασης εφήμερων αισθητικών –και όχι μόνον– προτύπων. Σε αυτό, δηλαδή, που στην καθομιλούμενη αποκαλούμε απλώς «μόδα».

Από την άλλη πλευρά, δεν μπορεί κανείς να υποτιμήσει την άλλη ανάγνωση της ίδιας πραγματικότητας και τα πρωτοφανή θετικά χαρακτηριστικά του νέου πλαισίου της αρχιτεκτονικής δημιουργίας: τον πλούτο των νέων μορφών, την απελευθέρωση από στυλιστικές δεσμεύσεις, τη συνεχώς αυξανόμενη ικανότητα των μηχανών να αναπαριστούν με εξαιρετική πιστότητα το αρχιτεκτονικό και φυσικό τοπίο, την ταχύτητα και το αναπροσαρμόσιμο της αρχιτεκτονικής σχεδίασης, την άμεση επικοινωνία μεταξύ των ειδικοτήτων που συμμετέχουν στον σχεδιασμό, τη βιομηχανοποίηση του σχεδίου και του κτηριακού προϊόντος και, πάνω από όλα, την πολύπλευρη και πλουραλιστική πληροφόρηση που προσφέρει καθημερινά το διαδίκτυο όχι μόνο στους αρχιτέκτονες αλλά και στο ευρύτερο κοινό. Πρόκειται για πλεονεκτήματα που άλλοι έχουν βιώσει περισσότερο και άλλοι δυστυχώς λιγότερο, ιδίως στην Ελλάδα όπου μεγάλο μέρος αυτού του μετασχηματισμού πραγματοποιήθηκε και πραγματοποιείται σε καθεστώς κρίσης και μειωμένων ευκαιριών.

Επειδή πρόκειται για δρόμο χωρίς επιστροφή, υποθέτω ότι δύσκολα κάποιος, ανεξαρτήτως γενιάς και ηλικίας, θα ήταν διατεθειμένος να καταφύγει σε έναν νεοφυή αρχιτεκτονικό μοναχισμό ως λάτρης του παρελθόντος. Λογικό είναι να προτιμά να αποτελέσει μέρος του παιχνιδιού. Δεν είναι όμως εύκολο να κατανοήσει εις βάθος τους κανόνες του παιχνιδιού αυτού, που απαιτούν και σημαντική τεχνογνωσία. Όπως και δεν θα ήταν συνετό να χαθούν οι ποιότητες οι οποίες χαρακτήριζαν, τόσο διεθνώς όσο και στην Ελλάδα, τα έγκυρα αρχιτεκτονικά έντυπα, και οφείλονταν κυρίως σε μιαν ήρεμη κριτική στάση απέναντι στην αρχιτεκτονική και τον περί αυτής λόγο, βάζοντας σε δεύτερη μοίρα το αίτημα της ταχύτητας και της αμεσότητας.

Το να συνυπάρχουν οι καταιγιστικές απαιτήσεις του διαδικτύου με την ηρεμία της κριτικής στάσης απέναντι στην αρχιτεκτονική και τη θεωρία της, είναι ένας διπλός στόχος που περικλείει μια προφανή εσωτερική αντίφαση. Είναι, παρ' όλα αυτά, ένας στόχος που συνδέει τα θετικά τού χθες με εκείνα του αύριο, και τον οποίο επιδιώκουν, ή τουλάχιστο θα έπρεπε να επιδιώκουν, όσοι επιχειρούν σήμερα –και μεταξύ αυτών και το Archetype– να ασχοληθούν με αυτό που συνοπτικά ονομάζουμε «ηλεκτρονικό αρχιτεκτονικό τύπο».

[1] Κατά τη γνωστή έκφραση του Juhani Pallasmaa που αποτελεί και τίτλο βιβλίου του

Εισαγωγική εικόνα : Ζωγραφικό έργο Αναστάσιου Κωτσιόπουλου, Κτιριολογικό πρόγραμμα, 2005